

до інших релігій. Можливості для донесення до людей цих ідей нині існують надзвичайно широкі – регіональні конференції, виступи у ЗМІ, запровадження теле- і радіопередач тощо.

І останнє, на чому хотілося б наголосити. Попри світський характер держави Україна, ми повинні визнати, що базовим нормотворчим чинником української та європейської культури в цілому є християнство. А тому позаконфесійне вивчення в школі християнської етики, яке виховуватиме не вірних якоїсь окремої Церкви, а перш за все намагатиметься сформувати високоморальні особистості, може стати важливим елементом пізнання та розуміння українською молоддю головних принципів європейської цивілізації. Поза тим необхідно віддавати собі звіт, що одне лише запровадження курсу "Християнської етики" не зніме зазначені вище негаразди. Змінити суспільство на краще зможе лише злагоджена робота у цьому напрямі центральних та регіональних державних органів, школи і батьків.

Решетіков Ю.

РЕЛІГІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

9 червня 2005 р., виступаючи під час засідання круглого столу «З любов'ю та турботою до дітей» Президент України доручив Міністерству освіти розробити спеціальний курс нового предмету для загальноосвітніх шкіл – етику віри. При цьому він поставив перед Міністерством завдання вже з 1 вересня розпочати у школах викладання даного курсу, висловивши упевненість, що Міністерство освіти «за два-три місяці встигне опрацювати це питання». При цьому він зазначив, що «йдеться про Бога, віру в тій чи іншій формі: не ставиться за мету однобічне висвітлення цього питання. Слід взяти загальні підходи усіх церков» [http://www.president.gov.ua/news/data/1_930.html].

До цієї ж теми він звернувся і 14 червня під час зустрічі з членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. У своєму вступному слові Президент зауважив, що «Подолання негативних наслідків тоталітарного минулого не може бути зведено до вирішення майнових і земельних проблем. Святі отці, на порядку денному набагато масштабніше завдання. Йдеться про суттєве розширення присутності релігійного чинника у культурному житті, інформаційному просторі,

впровадженні моральних і духовних цінностей у навчально-виховному процесі, духовно-просвітницькій роботі у Збройних Силах, правоохоронних органах.» Торкнувся він і планів щодо введення в загальноосвітніх школах навчального курсу «Етика віри», зазначивши, що «Етика віри – це робоча назва. Ми хочемо, щоб з вуст священників, з вуст добрих людей дитина чула про Бога і про шляхи, що ведуть до Нього. Я переконаний, що це буде набагато краще, якщо дитина через освітній курс свідомо це буде осягати. Одним словом, рецепт, як бути сьогодні духовно грамотним, у цьому колі можна виписати» [http://orthodoxy.org.ua/News-R_ooqa.php?data=2005-06-17&id1=7].

Буквально наступного дня, 15 червня, на нараді з головами обласних державних адміністрацій, В.Ющенко поінформував присутніх про те, що «ми зробимо все, щоб починаючи з 1 вересня, у навчальних закладах України (середніх навчальних закладах) було введено освітній курс – християнську етику. Для того, щоб там не було великої дискусії, як ми кажемо, що це робоча назва, етика віри чи якась інша назва. Я розумію, що у певних регіонах можуть виникати нюанси, але ми живі люди, ми говоримо про факультативні можливості, ми говоримо про якісь інші форми вирішення цього питання, але, друзі, я відверто вам скажу, як батько, я не хочу щоб мої діти випадково вчилися Богу і дороги до нього. Я хочу, щоб вони свідомо це робили і не тільки через сім'ю, а щоб до цього була залучена і українська школа. Я переконаний – це тільки гармонізує життя і дитини, і людини в Україні» [www.president.gov.ua/news/data/print/1089.html].

Хоча рішення Президента і та увага, яку він приділив даному питанню й стали несподіванкою, водночас можна припустити, що вони були викликані певними суспільними процесами, що безпосередньо стосувалися проблеми наявності/відсутності релігійного компоненту у навчальному процесі і, більш широко, права батьків на виховання своїх дітей відповідно до своїх світоглядних переконань. Слід підкреслити, що дане право є зафіксованим у підписаних Україною міжнародних документах, зокрема у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р.

Проте з реалізацією даного принципу в Україні існують певні складнощі. Згідно ст. 6 Закону України «Про освіту», остання в Україні носить світський характер. Стаття ж 9 того ж Закону вказує, що заклади освіти в Україні незалежно від форм власності відокремлені від церкви /релігійних організацій/, мають світський характер, крім закладів освіти, заснованих релігійними організаціями. Але світський характер освіти на

практиці, як і раніш, означає її атеїстичну спрямованість, в тому числі в школах продовжується безальтернативне вивчення теорії еволюції та відповідної теорії походження людини. Це пов'язано з тим, що українська школа успадкувала від радянської спрощене уявлення про протилежність науки та релігії, запропоноване ще французькими матеріалістами XVIII сторіччя. Слід зазначити, що насправді атеїзм є однією з форм релігії, хоча і викривленою, богоборчою формою. Бо одне з центральних місць в атеїзмі також займає Бог, але від людини вимагається прийняти на віру не Його існування, а, на відміну від релігії, Його відсутність. Але мова дійсно повинна йти про віру, оскільки як науково не можна довести існування Бога, так точно неможливо науково довести і Його неіснування. Проте протягом останніх десятиріч саме атеїстичний підхід подавався як єдино науковий. Але це не відповідає дійсності, оскільки і раніше і тепер найвидатніші вчені заявляли й заявляють про свою віру в Бога. Серед них такі видатні особистості, як К.Лінней, Л.Пастер, А.Ейнштейн та інші. Водночас релігійні організації в Україні позбавлені права виступати засновниками власних загальноосвітніх навчальних закладів, в яких би вірні відповідної релігійної течії могли б реалізувати своє право на виховання дітей відповідно до своїх переконань. Це пов'язано з тим, що хоча стаття 18 Закону України „Про освіту” передбачає, що заклади освіти створюються органами державної виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами відповідно до соціально-економічних, національних, культурно-освітніх потреб у них за наявності необхідної матеріально-технічної, науково-методичної бази, педагогічних кадрів, пункту 2 Положення про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 228 від 5 квітня 1994 р. „Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів” зазначає, що засновниками навчально-виховних закладів можуть виступати державні органи, кооперативні, громадські організації, підприємства та установи, приватні особи. Таким чином, зазначений в Положенні перелік є вужчим порівняно із Законом, не називає в числі можливих засновників навчально-виховних закладів релігійні організації, тим самим дискримінуючи їх порівняно із кооперативними, громадськими організаціями та приватними особами. Таким чином існуючий стан речей прямо суперечить прийнятим Україною на себе міжнародним зобов'язанням.

З іншого боку, багатьма сьогодні усвідомлюється глибока криза системи виховання підлітків та молоді. Незважаючи на постійне

зростання інформативності освіти, моральність значної частини учнів скоріш деградує, ніж прогресує. Про це дозволяє казати й зростання молодіжної та підліткової злочинності, значне омолодження таких соціальних проблем як алкоголізм та наркоманія на фоні соціальних негараздів та загального морального занепаду. Тому зрозуміла необхідність пошуку шляхів виходу з даної ситуації, пошуку шляхів підвищення моральності та духовності завтрашніх будівників нашого суспільства. Представниками християнських церков і багатьма освітянами цей шлях вбачається в запровадженні в загальноосвітніх школах курсу з християнської етики. Саме тому, починаючи з часу здобуття Україною своєї незалежності, що відкрило нові можливості для діяльності Церков і релігійних організацій, в багатьох загальноосвітніх навчальних закладах відбувається викладання курсів морально-етичного спрямування на основі християнських цінностей – «Християнської етики», «Основ християнської етики», «Основ православної культури» тощо. Лише за статистикою Міністерства освіти і науки України, на сьогодні в школах викладається близько ста варіантів подібних курсів, таким викладанням охоплено практично 20 % українських шкіл [П.Полянський. Школа не може стояти осторонь формування духовного світу дітей і молоді // Релігійне навчання і виховання дітей і молоді в Україні: позиції громадян. – К., 2005. – С. 57-58]. Водночас, слід зазначити, що оскільки таке викладання здійснюється факультативно і в багатьох випадках напівлегально, точна статистика є відсутньою і відповідні цифри насправді можуть бути більшими. Найбільш організовано таке викладання на підставі рішень відповідних обласних рад здійснюється вже протягом десяти і навіть більше років у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській і Рівненській областях.

Водночас, у контексті поширення існуючого досвіду на всю систему освіти в Україні, дане питання стало предметом гострих дискусій в релігійному, освітянському, науковому середовищах протягом останніх п'яти-шести років. Протягом 2001-2002 рр. при Державному комітеті України у справах релігій працювала робоча група із представників Церков для опрацювання питання щодо запровадження „Християнської етики” у програму загальноосвітньої школи. Розпорядженням Міністерства освіти і науки України № 69-р від 18.06.2002 р. «Про створення робочої групи з метою вивчення питання про засади релігієзнавства в системі загальної середньої освіти» також було створено відповідну робочу групу для опрацювання зазначеного питання.

Новий виток дискусії з даного питання був спричинений рішенням Міносвіти у контексті переходу на 12-річну програму навчання

в загальноосвітній школі розпочати з 2005-2006 навчального року викладання курсу „Етика” у 5-6 класах. Програма даного курсу, розроблена на основі загальнолюдських цінностей і опублікована на офіційному сайті Міністерства освіти та науки України [http://www.mon.gov.ua/education/average/new_pr/eth.doc], викликала здебільше негативну оцінку у релігійному середовищі України, що призвело до низки звернень з боку Церков, політичних партій, громадян до суспільства, Президента України та центральних органів влади, в тому числі: Звернення Комісії Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви до батьків, духовних провідників, педагогів з приводу відстоювання прав на викладання в загальноосвітніх навчальних закладах предмета «Християнська етика», Звернення учасників регіональної (Донецької) зустрічі з приводу впровадження курсу „Християнська етика” у програму навчання загальноосвітньої школи, Звернення Секретаріату партії Християнсько-Демократичний Союз з приводу впровадження курсу „Етика” у програму навчання загальноосвітньої школи тощо [<http://www.hds.org.ua/news.php?lang=ua&id=192>]. Дана реакція була викликана зокрема й тим, що ставила під питання подальше викладання „Основ християнської етики” в тих школах Західної України, де таке викладання було визнано на місцевому рівні обов’язковим. Трохи забігаючи наперед, зазначимо, що цілком прогнозовано у відповідь на звернення громадян, враховуючи суспільну думку, 30 червня сесія Львівської обласної ради прийняла рішення продовжити вивчення предмету „Християнська етика” у школах Львівської області, звернувшись до віце-прем’єр-міністра з гуманітарних питань та міністра освіти і науки і запропонувавши створити робочу групу для доопрацювання даного питання [<http://www.ugcc.org.ua/ukr/news/article;1983/>]. Аналогічне рішення було прийнято і Тернопільською обласною радою.

Тому слова Президента з даного приводу були скоріш не експромтом, а відповіддю на отримані ним звернення та наслідком поваги до позиції Церкви. Позиція Президента набула свого формального оформлення у вигляді Доручення Президента України від 8 липня 2005 р. №1- 1/657, в якому зокрема Міністерству освіти і науки України доручалося утворити із залученням представників релігійних організацій спеціальну комісію для вивчення шляхів забезпечення кваліфікованого викладання у навчальних закладах факультативного курсу з питань етики віри та релігієзнавства, підготовки та перепідготовки викладачів з цього курсу.

Зауважимо, що ще до отримання даного Доручення, враховуючи висловлену позицію Президента, а також звернення з боку Церков і громадян, Міністерство освіти і науки України 30 червня провело Круглий стіл з питань морально-духовного виховання учнівської молоді, в якому взяли участь представники християнських Церков України у форматі Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, а також представники Української міжцерковної ради і Державного комітету України у справах релігій. Було прийнято рішення до 10 липня створити світсько-духовну комісію для подальшого опрацювання даного питання, яка має складатися в рівних частинах з представників Міністерства освіти та науки і Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій.

Проте наступні кроки в даному контексті були вже пов’язані із виконанням зазначеного Доручення Президента України. 26 липня Міністерство освіти і науки України видало наказ № 437 „Про вивчення у навчальних закладах факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства”. Наказом (1) затверджено склад спеціальної комісії для розроблення змісту факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства, яка складається із світських фахівців і представників Церков; (2) з метою дотримання статті 35 Конституції України щодо „права кожного на свободу світогляду і віросповідання” батькам надається право вибору вивчення дітьми починаючи з 2005/2006 навчального року предмета етика у 5-6 класах або факультативних курсів морально-етичної проблематики, що апробуються в регіонах, за умови кадрового та навчально-методичного забезпечення з відповідним грифом міністерства; (3) організовано проведення експертизи навчальних програм, навчальних та методичних посібників з морально-етичних курсів з метою надання їм відповідного грифа міністерства. В розвиток положень даного наказу 18 серпня було видано лист Міністерства освіти і науки України 1/9-436 „Про вивчення етики у 2005/2006 навчальному році”, яким роз’яснюється порядок викладання „Етики” та факультативних курсів морально-етичного спрямування.

Дані документи МОН практично відкрили шлях для легалізації існуючої ситуації з викладанням „Християнської етики” та інших подібних курсів в окремих регіонах і школах України. Водночас перед створеною комісією поставлено завдання щодо вироблення єдиної програми з „етики віри”.

На сьогодні комісія провела три свої засідання. Було узгоджено назву курсу – „Основи християнської етики”, прийнято рішення розпочати обговорення представлених концепцій і програм з тим, щоб 4

жовтня на черговому засіданні одну з них прийняти за основу і розпочати процес доопрацювання і узгодження.

Говорячи про історію даного питання, звернемо увагу на ще один знаменний факт. 29 червня було оприлюднено Спільне звернення Глав традиційних християнських конфесій України та Декларацію про створення Міжцерковної комісії з питань християнського виховання і освіти, які підписали Предстоятелі Української Православної Церкви, Української Православної Церкви Київського Патріархату і Української Автокефальної Православної Церкви та Верховний Архієпископ Української Греко-Католицької Церкви. У Зверненні пропонується: (1) створити освітньо-церковну комісію при Кабінеті Міністрів України, першочерговим завданням якої має стати створення у двомісячний термін цілісної програми духовно-моральної просвіти в Україні на засадах християнської культурної спадщини та підготовка підручників і відповідних нормативно-правових актів; (2) починаючи з 2005-2006 навчального року, запровадити викладання основ християнської етики в українській культурі у загальноосвітніх навчальних закладах України як поза конфесійного предмету, що не супроводжується релігійними обрядами; (3) вжити необхідні заходи, спрямовані на відкриття відповідної спеціальності в „Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах”; (4) для забезпечення кваліфікованого викладання даного предмету у співпраці з християнськими Церквами запровадити підготовку та перепідготовку кадрів у вищих навчальних закладах. Таким чином, незважаючи на існування міжцерковних протиріч між даними Церквами, в даному питанні, зокрема на засіданнях комісії при Міносвіти, вони виступають спільно і представляють єдину позицію.

Таким чином, на сьогодні ситуація з викладанням навчальних курсів морально-етичного спрямування на засадах християнських цінностей значно просунулася вперед, порівняно з попереднім становищем, і близька до свого розв'язання. Водночас під час роботи комісії і при прийнятті відповідних рішень органами влади залишається необхідність враховувати наявність наступних питань.

Питання перше: що? Що саме передбачається викладати у школі, яким буде змістовне наповнення нового курсу? Відомо те, що на сьогодні в школах різних регіонів України викладаються різні курси: „Основи християнської етики”, „Основи православної культури”, „Християнська етика”. Відмінності у назві певним чином відбивають і наявні відмінності у змісті даних курсів, хоча, з іншого боку, в багатьох моментах їхнє наповнення співпадає. Зрозуміло, що, перш ніж казати про авторитет

Божих приписів, на яких ґрунтується християнська етика, необхідно донести учням розуміння того, хто є Бог та чому Його слово є авторитетним для нас, тобто в усякому випадку постає необхідність торкатися питань, які у точному значенні не є предметом етики.

Одним із принципових моментів в даному контексті є те, що протестанти воліють радше казати про „біблійну етику”, тобто в її основи кладуться виключно приписи Біблії, водночас представники так званих „традиційних Церков” наголошують на нероздільності Святого Письма і Священного Передання, церковної традиції. При цьому мова йде про укоріненість церковної традиції, візантійської чи східно-християнської, у культурі українського народу. Тому на думку представників вищезазначених чотирьох Церков доцільно казати про християнську етику в українській культурі. Водночас, протестанти побоюються, що вивчення культури насправді може виявитися вивченням традицій і обрядів певних Церков, а тому виступають за суто етичне, а не культурологічне наповнення даного курсу.

Друге питання: хто? Хто буде викладати учням даний предмет? Християни свідомі того, що викладати християнську етику може лише людина, яка сама сповідує християнство, а отже вірить та практикує те, що викладає. В іншому випадку викладання християнської етики ризикує перетворитися на профанацію християнства взагалі та може призвести до зростання, як наслідок, цинізму серед підростаючого покоління. Також неприпустимо, щоб вчитель християнської етики у своєму повсякденному житті не відповідав би її постулатам.

Переважає більшість тих, хто бере участь у дискусіях з питання запровадження „Християнської етики” у шкільну програму, погоджується з тим, що викладати вказаний курс повинні не просто священнослужителі чи інші працівники релігійних організацій, а фахові викладачі-християни, які мають необхідну педагогічну освіту. Мова про це йде у контексті необхідності запобігти нефаховому викладанню курсу.

Водночас постає проблема толерантного ставлення викладача до хоча б офіційно діючих в Україні Церков і релігійних організацій, адже у контексті викладання „Християнської етики” виховання у учнів толерантності є доволі важливим компонентом, а з іншого боку питання з боку школярів щодо ставлення до тих чи інших релігійних організацій є цілком прогнозованими. І в цьому контексті вчитель-мирянин, вірний певної Церкви, принципово нічим не відрізняється від священнослужителя. Більше того, можна констатувати, що інколи священнослужителі є навіть більш толерантними порівняно з окремими мирянами. Симптоматичною в цьому відношенні є інформація про

проведення відділом релігійної освіти, катехізації та місіонерства Одеської єпархії УПЦ З вересня цього року в Одесі для викладачів загальноосвітніх шкіл конференції „Православний погляд на викладання етики віри у загальноосвітніх навчальних закладах”, основний акцент на якій, за наявною інформацією, був зроблений не стільки на сам новий предмет, скільки на недопустимості участі викладачів – вірних протестантських церков у його викладанні [http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;7133/]. На нашу думку, подібні прояви є абсолютно неприпустимими з огляду на рівність конфесій в Україні, а викладачі нового курсу повинні викладати його виключно на засадах толерантності і поваги до інших релігійних течій, мають виховати дітей високоморальними громадянами нашої держави, навчити їх любові, а не нетерпимості та ворожнечі.

Але це, як кажуть, теорія. На практиці, досвід запровадження викладання „Етики”, запропонованої Міністерством освіти і науки, показує, що до його викладання залучаються вчителі історії та правознавства, української мови та літератури, зарубіжної літератури, яким не вистачає годин педагогічного навантаження, а не ті, хто пройшов відповідний курс навчання, скажімо, в Острозькій академії або Українському католицькому університеті. Існує реальна можливість, що така сама ситуація може виникнути і з викладанням „Основ християнської етики”, у випадку його запровадження. При цьому залишається лише процитувати Звернення Християнсько-Демократичного Союзу до Президента України, прем'єр-міністра і міністра освіти та науки з приводу впровадження курсу „Етика” у програму навчання загальноосвітньої школи: „Сумнівною виглядає здатність адекватно передати учням моральні принципи вчителями, які в своєму повсякденному житті, на жаль, не завжди можуть служити прикладом високоморальної поведінки, особливо у царині здорового способу життя, подружнього життя та статевих відносин” [http://www.hds.org.ua/news.php?lang=ua&id=192]. Що справедливо для етики взагалі, тим більш справедливо для християнської етики чи „етики віри”.

Третє питання: для чого? Необхідність запровадження даного курсу обґрунтовується необхідністю подолання моральної кризи українського суспільства. При цьому прихильники викладання християнської етики висловлюють своє переконання в тому, що „домінуюча частка християнської традиції в Україні є поважним аргументом для ознайомлення з її аксіологічними основами для всіх, хто живе у цій країні, поважає її народ, його духовну культуру та звичаєвість”

[А.Васьків. „Християнська етика” і „Етика” у школі: pro і contra // http://www.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/comments/article;5650/]. Отже, нібито декларується, що викладання даного курсу має на меті саме ознайомлення із засадами та приписами християнської етики.

Представники релігійних організацій – прихильники ідеї запровадження „Християнської етики” ніколи не кажуть про катехізацію як про свою мету. Водночас практично усі християни свідомі того, що людина не зможе жити за Божими приписами без свідомої віри.

Тому постає питання, що все ж таки маєтись на меті: просто „ознайомлення” чи навернення дітей до віри?

Останнє, четверте, питання: як? Переважно, представники традиційних Церков наполягають на необхідності обов'язкового вивчення «Християнської етики». Водночас представники інших Церков і релігійних організацій виступають за факультативне викладання. Зазначимо, що саме про факультативне викладання йдеться і у Дорученні Президента України.

Слід враховувати, що українське суспільство є полірелігійним і поліконфесійним, практично 40 % громадян залишаються позарелігійними, а також те, що досвід викладання «Основ християнської етики» у Західному регіоні в окремих випадках призвів до порушень принципу свободи совісті.

Тому, для того, щоб даний курс був обов'язковим, його зміст має бути прийнятним для всіх, принаймні враховувати усі наявні релігійні традиції (в тому числі мусульманську та іудейську). На сьогодні існує реальна можливість вийти на прийняття загальної програми з даного курсу, оскільки не викликає сумнівів існування загально християнських моральних засад, які в цілому збігаються з етичними настановами інших світових релігій, а також із так званими загальнолюдськими цінностями. Акцентція саме на таких спільних моральних цінностях, принаймні на цінностях, що поділяються чільною частиною нашого соціуму, є особливо важливою в умовах плюралістичного суспільства.

В іншому випадку мають існувати альтернативні варіанти даного курсу. Скажімо, „Етика” на засадах загальнолюдських цінностей (світський варіант) і „Основи християнської етики”, або навіть кілька варіантів останнього (наприклад, на засадах бачення традиційних і протестантських Церков). При цьому обов'язковим залишається прослуховування учнем одного із можливих варіантів курсу, а вибір конкретного варіанту є правом батьків. Зрозуміло, що така модель ставить питання щодо забезпечення викладання підготовленими педагогами, а також безпеки формування в учнівському колективі

„більшості” і „меншості” із можливим напруженням між ними. Але з іншого боку, це дає змогу забезпечити реалізацію принципу свободи совісті і права батьків на виховання дітей згідно зі своїми світоглядними переконаннями.

Таким чином комісія, сформована відповідно до Доручення Президента, повинна знайти відповіді на поставлені питання, знайти порозуміння в першу чергу у своєму середовищі. Водночас, цілком реалістичними є сподівання на запровадження курсу з християнської етики у загальнодержавному масштабі з наступного навчального року. Разом з тим, вирішення цього завдання не знімає необхідності надання релігійним організаціям права виступати засновниками загальноосвітніх навчальних закладів різного рівня, що безумовно б сприяло більш повному забезпеченню принципу свободи совісті, права батьків на виховання своїх дітей у відповідності до власних світоглядних переконань, виконанню Україною взятих на себе зобов'язань, а врешті-решт і зняттю можливих проблем із запровадженням „Християнської етики”.

Бабій М.

РЕЛІГІЙНО-ЕТИЧНІ СТУДІЇ У СВІТСЬКІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ СВОБОДИ СОВІСТІ

Проблема інкорпорації релігійного компонента в систему світської освіти в Україні нині є надзвичайно актуалізованою. Свідченням цього постає активна тематизація питання про запровадження курсу “Християнської етики” в загальноосвітніх навчальних закладах на зустрічах Президента України з предстоятелями церков, керівниками обласних Адміністрацій та ін.

Суттєво впливає на актуалізацію цієї проблеми екстраординарна значущість - як для держави, так і для релігійних організацій - такої важливої сфери буття українського соціуму як освіта. Саме тут найбільш чітко пересікаються їхні інтереси. І в цьому є своя логіка. Адже в царині освіти виховуються, формуються інтелектуально і морально громадяни як “Граду земного”, так і певною мірою “Граду Божого”. Тому не дивно, що релігійні організації активізували свої зусилля щодо уможливлення своєї присутності в загальноосвітньому просторі держави. Публічне обґрунтування ними цього прагнення не викликає заперечень. За своєю

суттю воно спрямоване на зміцнення засад морально-етичного виховання підростаючого покоління, утвердження християнських у своїй основі духовних, моральних і культурних цінностей. Зрозуміло, що акцент робиться саме на християнській етиці, на необхідності формування християнського світогляду. І, що характерно, при цьому практично заперечується важливість загальнолюдських духовних і моральних цінностей. Окремі Церкви, зокрема УПЦ КП, у своїх зверненнях настійно рекомендують батькам писати заяви керівникам шкіл з вимогою забезпечити їхнім дітям можливість вивчати курс з християнської етики і звільнити їх від відвідування уроків “Етики”, нібито не пов'язаних з духовними традиціями і культурою українського народу, або інших подібних уроків морально-етичного характеру як таких, що не відповідають світогляду батьків.

Але ще майже 150 років тому (у 1859 році) відомий англійський філософ Джон Мілль застерігав, що намагання сформувати тільки релігійну свідомість і почуття й відкидання тих світських норм, які до цього співіснували з християнською етикою і доповнювали її, переймаючи щось з її духу, призведе і навіть уже призводить до формування нищого, жалюгідного, рабського типу характеру. “Я вважаю, - наголошував Дж. Мілль, - що для морального відродження людства пліч-о-пліч з християнською етикою повинні існувати й інші етичні системи... Інтереси істини вимагають розмаїття точок зору (Мілль Дж. Про свободу: Есе. – К., 2001. – С. 59.). Такий висновок мислителя, як кажуть, на часі. Поспішність, непродуманість у цій важливій справі може лише нанести шкоду.

Прагнення окремих релігійних чинників вирішити означену проблему саме явочним порядком, ігнорування при цьому вимог закону, бажання прискорити цей процес політичними методами, без глибокого аналізу і врахування конкретних умов та особливостей релігійної ситуації в державі, чітких тенденцій до її антогонізації може призвести до негативних наслідків, зокрема, посилити протистояння між конфесіями, конфліктогенність між батьками і дітьми – адептами різних віросповідань. При цьому, як свідчить практика запровадження курсу “Християнської етики” в школах Західних областей держави (який, до речі, в окремих із них виходить за межі факультативного) ігнорується думка батьків, самих дітей. А уроки “Християнської етики”, із-за відсутності належного контролю, поступово трансформуються в уроки “Закону Божого” і катехізації. Наявність релігійної атрибутики в класах, здійснення молитви розглядаються як важливі невід'ємні складові навчально-виховного процесу. Як для державних чинників, так і окремих